

Geliş Tarihi:21.05.2025 Kabul Tarihi:25.06.2025 Yayın Tarihi:30.06.2025

Zorla Kültürleme Bağlamında Cengiz Dağcı'nın “Onlar da İnsandı” Eserindeki Ruslaştırma Örnekleri

 10.71138/turkav.XXX

Şeyma ASLAN | [0000-0003-3823-0971](https://orcid.org/0000-0003-3823-0971) |
seymaerdogan26@gmail.com

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/054xkpr46>

Öz

Ruslaştırma, Ruslar tarafından kendilerinden olmayan milletlere karşı uygulanan bazı dönemlerde oldukça kanlı bir şekilde bazı dönemlerde ise sessiz ve derinden işlenerek gerçekleştirilen bir sistemdir. Ruslaştırmanın popülerliğini kazandığı ve özellikle altın çağını yaşadığı dönem ise Nikolay İvanoviç İlminskiy ile başlar. İlminskiy ile Ruslaştırma faaliyetlerinin temeli atılmıştır. Dil ve alfabe değişikliği ile başlayan bu süreç yerini Stalin öncülüğünde gerçekleştirilen sürgünlere ve kurşuna dizilmelere bırakır. Özellikle Kırım Tatarlarının Stalin döneminde kıtlıkla başlayan zorlu mücadeleleri ağır koşullardaki sürgünle devam etmiştir. Ata topraklarından zorla ve ciddi yaptırımlarla koparılan Kırım-Tatarları, kolhozlaştırma sistemi ile başlayan sürecin sonunda topraklarını da kaybederler. Bu dönemlere tanıklık eden hem Türk edebiyatının hem de Kırım edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Cengiz Dağcı'nın eserlerinde döneminin sosyal ve kültürel izlerinin yanı sıra zorla kültürleme, asimilasyon, kolhozlaştırma ve Ruslaştırma faaliyetlerine rastlamak mümkündür. Dağcı, Ruslaştırma politikalarının edebi bir metin üzerinden nasıl temsil edildiğini, karakterler ve olay örgüleri aracılığıyla aktarmıştır.

Sovyetler Birliği döneminde uygulanan asimilasyon politikaları, zorla kültürleme çalışmaları ve kolhozlaştırma sistemi Cengiz Dağcı'nın *Onlar Da İnsandı* romanında da açıkça görülür. Bu makalede öncelikle Ruslaştırma kavramı ve bu kavramın tarihi üzerinde durulmuştur. Devamında ise Nikolay İvanoviç İlminskiy ve faaliyetlerine yer verilmiştir. Yazarın hayatından ve eserinden bahsedildikten sonra eserdeki Ruslaştırma örnekleri verilip açıklanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda eserde Rus yayımlacılığının ve kolhozlaştırmanın etkilerine saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ruslaştırma, Zorla Kültürleme, Onlar da İnsandı, Cengiz Dağcı, Kırım-Tatar Edebiyatı

Sub. Date: :21.05.2025

Acc. Date: 25.06.2025

Pub. Date: 30.06.2025

Examples of Russification in Cengiz Dağcı's "Onlar da İnsandı" in the Context of Forced Acculturation

10.71138/turkav.XXX

Şeyma ASLAN | [0000-0003-3823-0971](https://orcid.org/0000-0003-3823-0971) |

seymaerdogan26@gmail.com

Gazi University, Institute of Educational Science ,Ankara,
Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/054xkpr46>

Abstract

Russification is a system implemented by Russians against nations other than themselves, sometimes quite bloodily and sometimes silently and deeply. The period when Russification gained popularity and especially experienced its golden age began with Nikolay Ivanovich Ilminsky. The foundation of Russification activities was laid with Ilminsky. This process, which began with the change of language and alphabet, was replaced by exiles and executions led by Stalin. The difficult struggle of the Crimean Tatars, which began with famine during Stalin's period, continued with exiles under severe conditions. The Crimean Tatars, who were forcibly and with serious sanctions, lost their lands at the end of the process that began with the kolkhoz system. In the works of Cengiz Dağcı, one of the important writers of both Turkish and Crimean literature who witnessed these periods, it is possible to come across social and cultural traces of his period as well as forced acculturation, assimilation, kolkhoz and Russification activities. Dağcı conveyed how Russification policies were represented in a literary text through characters and plots.

The assimilation policies, forced acculturation efforts and kolkhoz system implemented during the Soviet Union period are also clearly seen in Cengiz Dağcı's novel *They Were Also Human*. This article primarily focuses on the concept of Russification and the history of this concept. It continues with Nikolay Ivanovich Ilminskiy and his activities. After mentioning the author's life and work, examples of Russification in the work are given and explained. As a result of the study, the effects of Russian expansionism and kolkhozization in the work are determined.

Keywords: Russification, Forced Acculturation, Onlar da İnsandı, Cengiz Dagci, Crimean-Tatar Literature

Giriş

Zorla kültürlenme, bir kültüre sahip toplulukların başka kişi veya gruplar tarafından zorla kültürlerinin değiştirilmesi sürecidir. Antropolog John W. Berry'ye göre zorla kültürlenme, bireyin ya da grubun kendi kültürel kimliğini sürdürme seçeneğine sahip olmadığı ve baskın kültüre tam uyumun zorunlu olduğu bir asimilasyon biçimidir.¹ Bu süreçte birey veya toplum baskı ve şiddet yoluyla kendi kültürel kimliğini, değerlerini, dinini, dilini ve yaşam biçimini değiştirmeye mecbur bırakılır. Bu oluşum sadece bireysel bir kimlik tahribatına değil aynı zamanda kolektif bir kültürel yok oluşun da göstergesidir.

Zorla kültürlenme örnekleriyle birçok şekilde karşılaşılabilir. Bunlardan bir tanesi de edebi eserlerde bu tür uygulamalara yer verilmesidir. Örneğin yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde okuma metinlerinden yararlanmanın dil öğrenenlere sadece dil becerilerini geliştirmeye yönelik bir katkı sağlamayacağı, aynı zamanda dilini öğrendiği toplumun tarihindeki ve güncel kültürel öğelerine de aşına olunacağı ifade edilmektedir.² Öyleyse Türk topluluklarının yaşamış olduğu coğrafyalarda egemen olan dillerin Türk dili ve kültürünün asimilasyonu üzerinde önemli etkileri olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bunun en görünür örneklerine elbette Türkistan'da rastlanmaktadır. Sovyetler Birliği'nin egemenliği altında yaşamlarını sürdürmeye çalışan Türk toplulukları bağımsızlıklarını kazandıkları çeyrek asırdan beri egemen dil Rusçanın güdümünden hâlâ kurtulmaya çalışmaktadır. Burada Ruslaştırma kavramı ön plana çıkmaktadır.

Ruslaştırma kavramı, Ruslar tarafından diğer milletlere Rus kültürü ve dini adı altında uygulanan bir misyonerlik faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. "Milletler Politikası" olarak da adlandırılan Ruslaştırma, tarih boyunca incelendiği zaman pek masum bir siyaset olarak anılmamaktadır. Ruslar için gayet doğal ve olağan bir şekilde gerçekleştirilen bu olgu zaman içinde çok canı boyutlara da ulaşmaktadır. Kendi milletleri haricindeki milletlere karşı yapılan bu uygulama sonucunda kendilerini üstün görmüşler, diğer milletleri ise kendilerine tâbi olmaya zorlamışlardır. Gönüllü veya gönülsüz olmak bu siyasette önemli değildir. Çünkü Ruslaştırma, tarihte açık ve zorla yapıldığı gibi gizli ve sessiz bir şekilde de yapılmıştır.

Ruslaştırma, son yüzyıllarda ortaya çıkan bir olay değildir.

¹ Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. Applied

Bilakis geçmişi 1502’de Kazan’ın işgaline kadar dayanmaktadır. Bu tarihten itibaren Rusların yayılmacı politikaları, oldukça düzenli bir şekilde devam etmiştir. Ruslaştırmanın tarihine bakıldığında Moskova Knezi IV. İvan döneminden itibaren plansız bir şekilde milletler üzerinde uygulandığı görülmüştür. Bu dönemde Ruslar, Sibirya’ya kadar ilerlemişlerdir. İlk resmi olarak Milletler Politikasının uygulandığı tarih ise 1863 yılında Polonyalıların isyanından³ sonra başlamıştır. Çarlığın sınırları içerisinde olan tüm milletlere zorunlu bir asimilasyon güdülmüştür. Bu zorunlu asimilasyon sadece Ruslaştırma olarak değil aynı zamanda dini bir özümseme şeklinde Hristiyanlaştırmak olarak da sağlanmıştır. Bu eritme çalışmaları ise 1863 yılından 1905 yılına kadar aktif bir şekilde devam etmiştir.⁴ Rus milliyetçiliği, kendini yaklaşık 50 yıl boyunca Rus milleti haricindeki tüm milletlere karşı tüm varlığıyla hissettirmiştir. Bu anlayış, Çarlık döneminde her ne kadar gayri resmi bir şekilde başlamış olsa da ilerleyen süreçlerde planlı ve sistematik olarak da kendini göstermiştir. Rusya’da Knezlik’ten Çarlığa geçişte toprakların büyümesi ve içinde farklı ulusların bulunması, Çarlığı ve Çar I.Nikola’yı⁵ rahatsız etmiştir. Bunun sonucunda I.Nikola ile beraber uluslara yönelik bir milletler politikası uygulanmaya başlanmıştır.

Çarlık Rusyası’nda özellikle Müslüman Tatarlara karşı yapılan Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma çabaları oldukça sert bir şekilde yapılmıştır. Çünkü Çarlık yönetiminin kiliseyle beraber yürüttüğü misyonerlik faaliyetlerinde ve Rus kültürünün yayılmasında Müslüman Tatarlar, ciddi bir sorun teşkil etmiştir.⁶ Tatarların

Psychology, 46(1), 5–34.

² Tekeli, Mustafa ve Yılmaz Yeşil. “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Geleneksel ve Yapay Zekâ Destekli Metin Sadeleştirmenin Toplum Dilbilimsel Açıdan İncelenmesi: Muallim Naci’nin Ömer’in Çocukluğu Örneği”. TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi 4, sy. 1 (Temmuz 2024): 195-230. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11577561>.

³ Bkz. Selim Öztürk, “Çarlıkta Ruslaştırma Siyaseti ve Sovyet Sonrası Dönemde Ruslaştırmadan Geriye Dönüş Politikaları”, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi 7/16, (Mart 2019): 3.

⁴ Öztürk, *agm*, s. 3.

⁵ I. Nikolay, Nikolay Pavloviç, 1825-55 arasındaki Rus Çarı.

⁶ Bkz. Mehmet Aça, “Misyoner-Şarkiyatçı Nikolay İvanoviç İlminskiy’in Çarlık

İslamiyet'e bağlı olmaları sebebiyle ilk önce dinlerini yaşamalarına engel olmakla daha sonra ise dillerini konuşmalarına müsaade etmemekle, Ruslaştırma çalışmaları başlamıştır. Bu şekilde de Tatarları etkisi altına alamayan Çarlık, onları zorunlu göçe zorlamış ve boşaltılan Tatar topraklarına Rus köylülerini yerleştirmiştir.

“Sovyet dönemi araştırmacıları Çarlığın Hristiyanlaştırma politikalarının başarısızlığının nedenlerini üç başlıkta açıklamaktadırlar. İlk olarak, zorla gerçekleştirilen Hristiyanlaştırma politikalarının, Müslüman ve diğer halklar nazarında, Hristiyanlığın feodalite ve toprak köleliği sisteminin ürünü olan, baskıcı ve şiddete dayalı bir din şeklinde algılanmasına yol açmış ve Hristiyanlaşması beklenen insanlar üzerinde olumsuz bir durum yaratarak Hristiyanlıktan uzak durmalarına neden olmuştur. İkinci olarak, misyoner propagandanın yerli halkın bilmediği ve anlamadığı Rus dilinde yapılmış olması, yerel halkın yapılan misyonerliği idrak edememesi ve Hristiyanlığı benimseyememiş olmasına yol açmıştır. Üçüncü olarak da sayıca diğer halklardan fazla nüfusa sahip olan Tatarların İslam dinine olan bağlılıkları ve diğer halkları etkilemiş olmaları misyon hareketinin başarısızlığına etken olarak gösterilmiştir.”⁷

1.İlminskiy ve Ruslaştırma Faaliyetleri

Nikolay İvanoviç İlminskiy, 5 Mayıs 1882 yılında dini tutumları yüksek bir ailede dünyaya gelmiştir. Babası bir rahip, annesi ise tüccar bir ailenin kızıdır. İlminskiy, eğitim hayatını Kazan İlahiyat Akademisi'nde tamamlamış toplamda da 8 tane dil öğrenmiştir. İlahiyat bölümünde yüksek lisansını da tamamladıktan sonra Tatarca öğrenmiş ve Tatar köylerini ziyarete gitmiştir.⁸ İlminskiy'nin bu tutumları gerçekleştirmesindeki amaç ise Türk dünyasını ilk olarak tanımak, daha sonra ise Ruslaştırmak ve Hristiyanlaştırmak olarak

Rusyası'nın Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma Politikalarındaki Yeri”, Yeni Türkiye-Türkçe Özel Sayısı, 55, (Kasım-Aralık 2013): 1464-1477.

⁷ Bkz. Çağrı Alagöz, *Nikolay İlminskiy'den Rusya Federasyonu'na Kalan Kurumsal Bir Miras; Ruslaştırma Politikaları ve Yansımaları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2014 s. 61.

⁸ Aça, *agm*, s. 5.

algılanmaktadır. Müslüman Tatarlardan oldukça rahatsız olan İlminskiy, ilk olarak cami ve medreselere gözünü dikmiştir. Nitekim medreseler o dönemler için oldukça önemli bir eğitim yuvasıdır. Ortadan kaldırılan medreseler sonucunda yaratılan bu boşlukta açtığı Rus okullarına ise halktan beklediği rağbeti görememekle beraber, Tatarlar aleyhinde yaptığı kötü propagandalardan bile bir sonuç alamaz.⁹ Tatarlara yapılan zulüm ve işkencelere rağmen dini fanatizmin yüksek olduğu bu coğrafyada Ruslaştırma faaliyetlerine devam edemeyen İlminskiy, yönünü Türkistan coğrafyasına çevirmiştir. Bunun üzerine yakın arkadaşlarından olan P.S. Savelev'e yazmış olduğu mektupta ise bu düşüncelerini açıkça dile getirmiştir:

“Ben size bir sırrımı söyleyeceğim. Bugünler de Tatarları eskisi gibi sevmiyorum. Artık bütün kalbimle Kazaklara yönelmeye başladım. Bundan sonra benim kablem Kazan değil Ural olacak.”¹⁰

Nikolay İlminskiy, yapmış ve yapacak olduğu misyonerlik faaliyetlerinin temel kaynağının eğitimden geçtiğini bilmektedir. Bu yüzdendir ki ilk önce Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma faaliyetlerini gerçekleştireceği coğrafyanın eğitim seviyesine ve eğitim biçimine bakmaktadır. Kazaklara karşı İlminskiy, gittikleri Tatar okullarını bir kenara bıraktırmak isteyerek kendi dillerinde ama içinde Rusça derslerinin de öğretildiği Rus okulları açtırmaya karar vermiştir. Herhangi bir zorlama gözetmeden sessiz ve derin bir biçimde yerel halkla adeta bir savaş alanı oluşturulmuştur. Bu savaşın silahı ise halkın kullandığı ana dildir. İlminskiy'inin K.P. Pobedonostsev'e yazdığı mektupta da şu şekilde bahsedilmektedir:

“Bizim gözümüzün önünde Çeremisler, Çavuşlar İslamiyet'i kabul etmektedir. Eğer bunun önünü almazsak 50-100 yıl içerisinde onların hepsi Müslüman olacak ve İslamiyet, hâkimiyetini kuracaktır. Böyle bir tehlikeye karşı bizim yapabileceğimiz tek şey Rus olmayan milletlerin Hristiyanlığı kendi istekleriyle severek kabul etmesini ve onu öğrenmesini sağlamaktır. Bu ise sadece ana dille olur.”¹¹

⁹ Bkz. Enver Kapağan, “İlminskiy'nin Projeleri ile Parçalanmış Türkistan'da Yeniden Birlik Çalışmaları Üzerine Görüş ve Öneriler”, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi (3/4), (Mayıs 2015): 4.

¹⁰ Kapağan, *agm*, s. 5.

¹¹ Bkz. Alau Adilbayev, “Çarlık Döneminde Kazak Topraklarında Yürütülen

Eğitim sisteminin ana dille göz boyayarak değiştirilmesi bu sistemin bir parçası olarak görülmektedir. Nitekim ana dille başlayan eğitim süreci Rusçayla devam ettirilecek ve sonrasında da Rusça temelli yeni bir düzen ortaya konulacaktır. Tatarca'dan ve Tatarlardan uzaklaştırılan Kazak halkına Kazakça-Rusça eğitim verilmesi için İlminskiy, kolları sıvamakta ve çevresindekileri de bu duruma ikna etmektedir. Bununla beraber İlminskiy'inin, İbray Altınсарın¹² ile tanışması da işlerini oldukça kolaylaştırmaktadır. Rusların halk üzerinde dikkat çekmesini istemeyen misyoner Nikolay İlminskiy, Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma siyasetini İbray Altınсарın üzerinden yapacaktır.

“Altınсарın... Kazaklar arasında kendisi okullar açsa. Rus alfabesini bu okullarda kullansa... Bunu Rusya'nın temsilcileri istiyor dedirtmeden kendisi açsa... Bunu, halka Rus ileri gelenlerinin talebi diye düşündürmeden yürütse...”¹³

İlminskiy'nin Tatarlar ile başladığı Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma faaliyetleri Kazaklar ile devam etmiştir. Kazaklara yönelmesindeki asıl amaç ise Kazakların Tatarlar kadar dini fanatizme bağlı olmamalarından kaynaklanmıştır. İslamiyet'e bağlılık Kazak coğrafyalarında daha yüzeysel kalmıştır. İlminskiy, İslam coğrafyalarında kullanılan Arap alfabesine bir savaş açmıştır. İlminskiy'nin 3 Mayıs 1876'da maarif vekiline yazmış olduğu satırlar da bile bu savaşı açıkça belirtmiştir: “İslam dini var oldukça, Rus harflerinin Arap alfabesine karşı savaşı güç olacaktır.”¹⁴ Aynı zamanda alfabe konusunda ise her Türk boyu için ayrı bir alfabe düzenlenmesi gerektiğini de önemle dile getirmiştir. Bu şekilde Türk dünyasını parçalayacak ve Türklerin birbirleriyle anlaşmalarını güç hale getirmiş olacaktır. Türk dünyasının zor bir şekilde ayrıştırılması, özümsemesi ise temelde Türklerin dinlerine, dillerine ve kültürlerine sıkı sıkıya bağlı olmalarından kaynaklanmıştır.

“İlminskiy'nin Tatar ve Kazak dillerindeki kitapların Rus alfabesi temelinde hazırlanması isteğinin arkasında bu

Ruslaştırma Faaliyetleri”, Bilig, 23, (Güz 2002): 5.

¹² Kazak, eğitimci, dilbilimci, yazar.

¹³ Aça, *agm*, s. 7.

¹⁴ Baymirza Hayit, *Türkistan Rusya ile Çin Arasında*, Otağ Yayınları, Konya 1975, s. 167.

halkların yeni nesillerini yüzyıllar boyunca yerleşmiş tarihî hafızalarından, dillerinden, inançlarından, atalarının geleneklerinden ve millî şuurdan ayırarak manevi mankurt¹⁵ haline getirme çabasından başka bir amaç yoktur.¹⁶”

İlminskiy’inin tüm bu büyük ulusları, küçük uluslar şeklinde bölüp her bir lehçeyi dil haline çevirmeye çalışma politikalarına karşı Kırım’da bir ses yükselmiştir. İsmail Gaspralı¹⁷, tüm Türk dünyasına çağrı yapmıştır. “*Dilde fikirde işte birlik*” çağrısıyla bölünüp parçalanmaya ve daha sonrada yönetilmeye mahkûm olmamak adına yenilikler yapmaya çalışmıştır. İsmail Gaspralı’nın açmış olduğu usul-û cedit okulları, İlminskiy’i oldukça rahatsız etmiştir. Çünkü bu okullarda çocuklarla beraber Türk toplumları birbirlerine yakınlaştırılmıştır.

İlminskiy ile altın çağlarını yaşayan Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma faaliyetleri Sovyet Rusya’sında da devam etmiştir. “İlminskiy’nin planlaştırdığı olgu, Rus alfabesinin ithaliyle birlikte ana dil yoluyla Hristiyanlaştırmanın birleşmesi sonucunda ortaya çıkan Ruslaştırma iken Sovyet zamanında ise Rus alfabesinin ana dil yoluyla komünistleştirilmesiyle ortaya çıkan Ruslaştırma faaliyetleri şeklinde özetlenebilir”¹⁸. Sovyet Rusya’sında Ruslaştırma kavramı içerisinde oldukça fazla şiddet ve katliam barındırır. Özellikle Stalin zamanında aydın halkın kurşuna dizilmesi ve sürgün edilmesinden sonra halkı cahil bırakarak kendilerine göre şekillendiren Sovyetler Birliği, Türk dünyası için zor ve çetin günleri anımsatır. Sovyetler Birliği zamanında özellikle “Sovyet Tipi” insan oluşturma süreci başlar. Çarlık Rusyası’nda oluşturulmaya çalışılan Ruslaştırma

¹⁵ Mankurt ilk olarak Cengiz Aytmatov’un Kırgız destanlarında geçen bir olayı Gün Uzar Yüzyıl Olur romanında kullanmasıyla gündeme gelen bir terimdir. Düşman esirlerinin tıraşlanmış çıplak kafalarına yeni yüzülmüş deve derisi geçirilerek yapılan özel bir işkence ile onların hafızaları ve kimliklerini kaybetmeleri sağlanıyor bu sayede düşmanlar Mankurt haline getiriliyor ve bu yöntemi uygulayan kişinin amaçları için kullanıyordu. Sonradan bu terim özellikle kendi milletinin değerlerine ve menfaatlerine düşman aydınlar için kullanılmaya başlanmıştır. (Ayrıntı için bkz: Mirzahmetov Mekemtas, *Kazaklar Nasıl Ruslaştırılmaya Çalışıldı?*, Çankırı, 2012, 29.)

¹⁶ Mekemtas Mirzahmetov, *Kazaklar Nasıl Ruslaştırılmaya Çalışıldı?*, Anıl Grup Matbaacılık Ltd. Şti., Çankırı 2013, s. 29.

¹⁷ Kırım Tatarı fikir adamı, eğitimci ve yazar-yayınıcı.

¹⁸ Hayit, *age*, s. 356.

çalışmalarında Hristiyanlaştırma da önemli bir etken oluştururken Sovyetler zamanında ise Ruslaştırma çalışmalarında din olgusu çok gözükmez. Çünkü oluşturulmaya çalışılan Ruslaştırma kavramı yerini Sovyetleştirmeye bırakır. Sovyetleştirme planının alt yapısında ise Komünizmle karşılaşılır. “Bu dönemde Ruslaştırma olgusunun aracı olarak Komünizm kullanılır”¹⁹. Komünist rejimin beraberinde getirdiği diğer önemli yapı ise kolhozlardır. Kolhozlaştırma projesi ile halkın elinden zorla alınan topraklar devlete ait olur. Stalin zamanında ise kolhozlaştırmanın en ağır ve şiddetli bir şekilde devam ettiği görülür. “Köylü halk ise kolhoza girmemek için direnir ve köylerine gelen Bolşevikleri kovmaya çalışır.”²⁰ Bu durumda tüm çabalarına rağmen namusu gibi baktığı topraklarından olan halk, bir müddet sonra yurtlarından da sürülür. Sovyetler Birliği, aydınların ışığıyla halkın aydınlanacağından dolayı yazarları, şairleri ve önemli isimleri yok eder. Işıksız kalan ve Komünizmden bihaber olan halk, artık birer köle haline getirilir.

2. Cengiz Dağcı

Kırım Tatarı olan Cengiz Dağcı, 9 Mart 1919 tarihinde Gurzuf'ta doğmuştur. Dağcı, toplamda sekiz kardeşli bir ailenin dördüncü çocuğudur. Babası Hüseyin Dağcı, anne ise Gurzuflu Emir Salih Bey'in kızı Fatma Hanım'dır. Babası Gurzufludur ve orada berber olarak görev yaparken annesi ile tanışmıştır. Cengiz Dağcı'nın ailesi, 1923 yılına kadar Gurzuf'ta ikamet ederken amcası Osman Dağcı'nın yanına Kızıltaş'a taşınırlar. 1925 yılında ise Kızıltaş'taki kendi evlerine geçerler. Cengiz Dağcı, bulunduğu yeri çok sever. Nitekim oturdukları ev Akmescit-Yalta otoyolunun kenarındadır. Doğa güzellikleriyle Dağcı'yı büyüleyen memleketinden romanlarında da sıklıkla bahseder. Her ne kadar cennet gibi bir yer olsa da Sovyet zulümü Kırım'ı da vurur. 1921-23 yılları arası yaşanan Kıtılgı tam olarak hatırlayamayan Dağcı, 1927-28 yıllarında meydana gelen depremi net bir şekilde hatırlar. Aynı zamanda 1929 sürgünlerine dair da hafızasını yoklayan Dağcı şu sözleri söyler:

¹⁹ Bkz. Samet Azap, “Tölögön Kasımbekov'un Cetilgen Kurak (Olgun Nesil) Romanında Yapı ve İzlek: Sovyet Tipi İnsan Yaratma Süreci”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi 5/2, (Haziran 2016): 20.

²⁰ Emine Gürsoy Naskali, Liaisan Şahin, *Stalin ve Türk Dünyası*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2007, s. 161.

“1929 yılının sonlarına doğru ilk sürgüne tanık olduk. Gurzuf’tan Kızıltaş’tan tabliye edilenlerin sayıları ne kadardı bilmiyorum. Yalnız şunu söyleyebilirim: Kızıltaş’tan çıkardıkları köylülere GPU askerlerinin açık kamyonlarla Yalta’ya taşıdıklarını, içerisinde oturduğumuz evin penceresinden kendi gözlerimle görüyordum. Akrabalarımız da vardı aralarında. Yalta otoyolunun kenarında yumruklarıyla kendilerini döven analar, ağlaşan kızlar ve çocuklar kahyorlardı Kızıltaş’tan uzaklaşan kamyonların ardında. Nereye götürüyorlardı kocalarını? Niçin götürüyorlardı babalarını? Kimse bilmiyordu niçinini, nedenini.”²¹

Dağcı, bu olaylara tanık olurken henüz 10 yaşındadır. Sovyetler Birliği’ne teslim olan halka bir çift çocuğun gözünden görülen bu olaylar, kötü günlerin başlangıcıdır. Kızıltaş’ta köyden götürülen erkekler ve el konulan topraklar yetmezmiş gibi bir de kolhozlaştırma başlar. Cengiz Dağcı kolhozlaştırmanın Kızıltaş’taki etkisinden özellikle bahseder. “Kolhoz rejiminin 1931-32 yıllarında kurulduğunu ve köylü halkın toprak sevgisinden mecburen geçip aç kalmamak için karın tokluğunda kolhozda çalıştığından bahseder. Ayrıca kolhoza karşı gelenlerin ise Kızıltaş’tan sürüldüğünü söyler.”²² Böyle bir zaman diliminde hayatını devam ettirmeyen çalışan Dağcı, ilkokulu Kızıltaş’ta okur. 1936 yılında On İkinci Nümune Mektebini, ardından ise On Üçüncü Tam Ortaokulu’nu bitirir. Beş yıllık öğrenimini bitirdikten sonra 1937 yılında Akmescit Pedagoji Enstitüsü Tarih Bölümü’ne girer. Bu yıllarda Kırım tarihine merak salan Dağcı, aynı zamanda şiirler de yazmaya başlar. Tarih bölümünde gördüğü iki senelik öğrenim, 1940 yılında askerliğe çağrılmasıyla son bulur. Askerlik yıllarında Alman ordularına esir düşen Dağcı, esir kampına nakledilir. Savaşın bitmesiyle Berlin’e gider. “Berlin’de 1945 yılında Regina isimli bir kadınla evlenir. Bu evlilikten de Arzu isimli bir kızı olur ve daha sonra tüm ailesiyle birlikte İngiltere’ye göç eder.”²³ Cengiz Dağcı, İngiltere’de adeta

²¹ İsa Kocakaplan, *Kırım’ın Ebedi Sesi Cengiz Dağcı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s. 22.

²² Kocakaplan, *age*, s. 23.

²³ Bkz. Burçin Ayık, *Cengiz Dağcı ve Cengiz Aytmatov’un Bazı Romanlarında Ruslaştırma ve Sömürü Politikası Olarak Kolhoz*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2015, s. 67.

vatan hasretiyle yanıp tutuşur. Ayrıca İngiltere’de bulunması sebebiyle diğer yazarlara nazaran olayları oto sansür uygulamadan yazabilmiştir. Kendisi de hatıralarında “Ben yalnızca Kırım’ın yazarı değilim ama Kırım’ın faciasını bütün gerçeği ve içtenliğiyle yalnız ben yazabilirdim” der.²⁴ Yazmış olduğu eserlerde de vatan hasretini ve Rus baskısını sıklıkla dile getirir. Hayatı boyunca yaşamış olduğu sürgünler, açlık felaketleri ve vatan aşkı onu Türk kimliğine daha da çok bağlar. Her zaman dile getirdiği Kırım’a hasret bir şekilde 92 yaşında Londra’da vefat eder.

3. “Onlar da İnsandı” Roman Özeti

Cengiz Dağcı’nın eserlerinden olan Onlar Da İnsandı adlı romanı Kırım’da ve Dağcı’nın da yaşamış olduğu Kızıltaş’ta geçer. Eser Rusların köye gelişiyle başlar. Halkın ata mirası topraklarına el konulmasından ve kolhozlaştırma sisteminden bahsedilerek biter. Eserde Dağcı, Kırım Tatarlarına yapılan zulümlere, sürgünlere ve kolhozda çalıştırılmalarına özellikle değinir. Çünkü kendisine, ailesine ve akrabalarına yapılanlar da tıpkı romanında bahsettiği gibidir. Rus yayılcılığıyla başlayan süreç yerini kolhozlaştırmaya bırakır ve bu süreçte de halka çok keskin yaptırımlar uygulanır.

Romanın başkarakteri Bekir adında bir köylüdür. Bekir, toprağına, yurduna ve ailesine son derece bağlıdır. Bekir’in Macik isimli bir ineğı vardır. İneğini, köylerden birine Rum boğasına götürür. İneğini götürdükten sonra ona gözü gibi bakacağından ve onun da kendisi için bir boğa doğuracağından bahseder. Macik’in doğuracağı boğa sayesinde köylerindeki hiç kimse başka köye gitmeyecek ve Bekir’e gelerek onu zengin edecektir. Bu yüzden de Macik’i çobana bile vermez. Kendisi ya da kızı otlatmaya götürür. Bekir’in Esma adında eşi, Ayşe adında da gelinlik çağında bir kızı vardır. Ayşe, oldukça güzel ve okumuş bir genç kızdır. Aynı zamanda Seyd Ali’nin oğlu Remzi ile birbirlerini de sevmektedirler. Bekir ise kızının evlenmesini hiç istemez ve çoban Seyd Ali ile oğlu Remzi’ye birden düşman kesilir. Bekir’in bir de tütün tarlası vardır. Tütünleri toplama vakti geldiğinde herkes işini erkenden bitirirken Bekir ve ailesi tütünleri toplamayı bitiremez. Çünkü üç kişi ile koca tarla hemen bitmez. Remzi ara sıra Bekir’e yardım etmek için

²⁴ Cengiz Dağcı, *Yurdunu Kaybeden Adam*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2020, s. 7.

gelirken artık Bekir, Remzi'yi de istemez. Her sabah erkenden tarlaya giden Bekir, armut ağaçlarına kadar tütünleri kırmayı hedefler fakat bir türlü hedefine ulaşamaz.

Bir gün Bekir tarladan dönerken iki kişiyle karşılaşır. Bu kişiler ise adeta dilenci kılığındadır. Eski püskü elbiseleri ve saç sakal karışmış halleriyle bunlar Rus'tur. Bu Ruslardan yaşlı olanı Ayşe'nin gazetede gösterdiği Komolizma'nın (Komünüzim) kurucusu olan Kala Mala'ya (Karl Marks) benzetir. Düşünceli bir şekilde evinin yolunu tutar. Aklında hala tütünleri toplayamaması vardır. Eve geldiğinde yolda gördüğü Rusları tekrar kapısında görür. Önceden komşusu Enver'den Rusların, köylünün elinden toprak aldığını duyunca bu gördüğü Ruslardan korkar. Esmâ'ya sorarak kızı Ayşe'yi Ruslarla konuşmaya gönderir. Ayşe, bu iki Rus'un baba oğul olduğunu ve işe ihtiyaçları olduğunu anlatır. Bekir, hem onlara acıyarak hem de tütünler için kendisine yardım edeceklerini düşünerek onları evine alır. Evin bir odasını Ruslara ayırır. Bunlardan küçük olanın adı ise İvan'dır. Köylüler Bekir'in Rusları eve aldıklarını duyunca buna tepki gösterirler fakat Bekir bu durumu çok da düşünmemeye çalışır. Ertesi sabah erkenden tarlaya gitmek için kalkan Bekir, Rusları da götürmek isterken Esmâ buna izin vermez. Rusların temizlenmeden ata topraklarına basmalarını ve toprağı da kirletmemeleri için onları temizler. Ruslar temizlendikten sonra tarlaya girip işe başlarlar. Bekir'in işi oldukça hafifler. Bu sırada ise tuhaf bir şekilde Rusların gelişile bazı uğursuzluklar meydana gelir. Macik hastalanır ve çoban Seyd Ali'nin sayesinde kurtulur. Tüm bunlar olurken köylü Bekir'e hala dargındır. Esmâ ise Bekir'e Rusları kovmasını söyledikten sonra Bekir, sabah olunca kovacağını söyler. Sabah olup Ruslara gitmelerini söyledikten sonra Ruslar ağlar ve Bekir'in ayaklarına kapanırlar. Bekir de bu olanlara dayanamaz ve onları kovmaktan vazgeçer.

Bekir, bir gün tarlasına baktığı sırada tarlasında siyah kıyafetleriyle birkaç adam görür fakat onların kelebek avcıları olduğunu düşünerek onlarla içten içe dalga geçer. Bekir, iki gün sonra aynı adamları tekrar tarlasında görür ve tarlasını ölçtüklerini anlar. İçine bir kurt düşer ve onları öldürmeyi düşünür. Adamların yanına gittiğinde ise ellerinde uzun bir metre görür ve onları sihirbaz zannederek adamlara kiraz ikram eder. Adamlar, Bekir'e Kuşkaya'yı kendi tarlasına devireceklerini söyleyince Bekir, daha da içten içe güler ve onların sihirbaz olduklarına kesin kanaat verir.

Bir gün köylüler yıllık ihtiyaçlarını almak için Yalta'ya gitmeye karar verirler. Tüm köylüler Bekir'e dargın oldukları için erkenden yola çıkarlar. Bekir ise tek başına Yalta'ya doğru yola çıkar. Yolda giderken Rusları ve yol yaptıklarını görür. Ruslar, ağaçları sökmüş ve her yeri yıkmışlardır. Rusların, Kuşkaya'yı da yıkacaklarını duyar fakat buna inanmaz. Yalta'ya ulaştığında Bekir, Çıfıt Levi'nin dükkânına girer. Çıfıt Levi, bir Yahudi'dir. Bekir, Kuşkaya hakkında Çıfıt Levi'ye sorular sorar. Bekir'in duymasını isteyeceği cevapları veren Çıfıt Levi, aynı zamanda da Bekir'e bir hayli mal satar. Bu esnada Bekir, Seyd Ali ile de küs olduklarını söyleyince Çıfıt Levi, Seyd Ali'nin de Ermenilerle alışveriş yaptığını söyler. Bunun üzerine Bekir, iyice sinirlenir. Dükkândan çıktığında yolda Seyd Ali ile karşılaşır. İki eski dost birbirlerini görür görmez sarılırlar ve kendileri için aldıkları hediyeleri, birbirlerinin çocukları için verirler.

Bekir Yalta'dayken Kızıлтаş'a ve tütünlere yağmur yağar. Ayşe tarlaya doğru gittiğinde İvan'ın saldırısına uğrar. Ayşe, İvan tarafından dövüldüğünü ve hastalandığını kimseye söyleyemez. Günler geçtikçe İvan'dan korkmaya başlayan Ayşe, annesine Remzi ile evlenmek istediğini söyler ve Remzi ile evlenir. Ayşe, evlendikten sonra İvan'dan korktuğu için baba evine hiç uğramaz.

Rusların yol yapım çalışmaları başlar. Köye Rusların yaklaşmasıyla hırsızlık vakaları artar. Ruslar, İvan'ı ise topladıkları köylülerin başına getirirler. İvan, başa geldiği günden itibaren köylülere eziyet etmeye başlar. Köylüler ona acımış, yemek ve ev vermiştir fakat İvan hiçbirine acımaz. Bu sırada İvan, Seyd Ali'nin küçük oğlu Sabri ile kavga eder. Sabri, İvan'ı döver ve İvan hastalanır. İyileştikten sonra ise Bekir, İvan'ı tekrar kovar. İvan ise geri döndüğünde artık bir işçi değildir. Rus komiseri Yegorof'un emrinin altına girmiştir. Ruslar, köylülere eziyet ederler ve onları tutuklayarak köyün yanında yeni yaptıkları hapishaneye atarlar. Bazı köylülerin tutuklandıkları akşam ise Kızıлтаş'ta bir deprem olur ve hapishaneye atılan köylüler yıkılan hapishaneden kaçarlar. Bu deprem esnasında Bekir'in evinin duvarı da yıkılmış ve Kala Mala ise yıkılan duvarın altında kalmıştır. Bekir, Kala Mala'nın cesedini Gurzuf'ta Rus mezarlığına defnetmeleri için Remzi ile İvan'ı yollar. İvan yolda giderken uçurumun kenarında duran Remzi'yi arabayla beraber aşağıya atar. Bunun üzerine Remzi ölür fakat İvan hiç vicdan azabı çekmez. Nasıl olsa biraz ağlar Bekir'i kendime inandırırım düşüncesiyle eve gelir. İvan'ın anlattıklarından sonra Bekir'de bunun

bir kaza olduğunu inanır.

Baharın gelmesiyle birlikte Ruslar yol yapımına devam ederler lakin bu sefer köylülerden at ve araba istemezler. Bekir'in ise artık bir ata ihtiyacı vardır. Çilingir ise ona atını satmak ister fakat bunu Bekir'e söyleyemez. Bir gün Enver'e giden Çilingir durumu anlatır. Oğlunun okul masrafı için atı satacağından fakat Bekir'e tek başına gidemediğinden, utandığından bahseder. Enver ile beraber Çilingir, Bekir'e giderler. Enver'in karısı da Ayşe'nin hamile olduğunu duyar ve bunu o gece Esmaya anlatır. Bekir ile Çilingirin at pazarlığı sonucunda yalan söyleyen Çilingir, utanarak atını bedava olarak Bekir'e verir.

Ruslar artık yolu yavaş yavaş tamamlamaya başlamışlardır. Yapılan bu yoldan ise köye Rus göçleri meydana gelir. Rusların köye gelişiyle birlikte ise hırsızlık olayları gittikçe çoğalmaya başlar. Bu hırsızlık olaylarından birisi de Bekir'in başına gelir. Aylardır gözü gibi baktığı ineği Macık bir anda kaybolur. Aramaktan her yeri talan eden Bekir, ineğinin Ruslar tarafından satıldığını kesildiğini öğrenir. Bekir yıkılır. Evine geldiğinde Çıfıt Levi'yi görür. Ruslar Çıfıt Levi'nin dükkânını da yağlamıştır. Çıfıt Levi ise Akmescit'e gideceğinden Bekir'e borcu olan parayı vermeye gelmiştir.

Bekir ertesi sabah üzüntülü bir şekilde tarlasına doğru yola çıkar. Tarlasına vardığında Ruslar, Bekir'e tarladan çıkmasını söylerler. Bekir ise ata toprağından çıkmayacağını söyler ve tarlasında yürümeye devam eder. Bu sırada ise Ruslar Kuşkaya'yı dinamitle patlatırlar ve patlayan kayalar Bekir'in tarlasına düşer. Bekir ise vücuduna isabet eden kayalar sonucunda ata toprağı tarlasından ayrılmadan oracıkta ölür.

Bekir'in vefatından sonra Esmâ'da Ayşe'nin yanına Seyd Alilerin evine taşınır. Bekir'in boş kalan evini ise İvan kullanır. Her gün onlarca Rus, Bekir'in evine girip çıkar. Aradan biraz zaman geçtikten sonra köye birkaç Rus ve Tatar bir genç gelir. Gelen bu kişiler, köylüyü meydan da toplar. Tatar genci, köylülere komünizmden ve Lenin'den bahseder. Daha sonra ise köye bir kolhoz kurulacağını da söyler. Köylüler kolhozun ne demek olduğunu sorduğunda ise Tatar genç, bunun Türkçe karşılığını söyleyemez. Köylüler de gelen bu birkaç Rus'u ve Tatar genci köyden kovalarlar.

Enver, yakındaki köye hem kolhozun ne olduğuna bakmak hem

de köyde bulunan akrabalarını ziyaret etmek için köye doğru yola çıkar. Köye girdiğinde ise ağaçta asılı bir tavuk görür. Çocuklara bunun ne olduğunu sorduğunda ise çocuklar şu şekilde cevap verir: “Kolhoz tavuktan 10 yumurta istedi. Tavukta on tane yumurtayı yumurtlayamayınca kendini astı.” Enver, köyden çıkarken de boynunda “ölürüm acımdan ama yine de kolhoza girmem” yazılı bir eşek görür. Ayrıca köy Ruslar tarafından da boşaltılmıştır ve Enver, akrabalarını da bulamaz. İvan ise Rus komutanı Vasil Dimitroviç’e, Kızıлтаş’ta tutuklanacakların listesini gösterir. Dimitroviç ise İvan’ın gidip kâğıtta yazılı olanları tutuklamasını emreder. İvan köye doğru giderken Seyd Ali’nin küçük oğlu Sabri’yi de öldürür. Doğum anı yaklaşan Ayşe ise çocuğunu doğurarak, Selim’e teslim eder. Çocuğunun adını Alim koyar ve Selim’e onu buradan kaçırmamasını söyler. Selim, bebekle beraber atına atlar ve hızla köyden uzaklaşır.

Rus askerleri köyü basarlar ve tüm köylüyü vatanlarından, topraklarından ayırarak sürgün ederler. Artık Kızıлтаş, Rusların olacaktır. Ruslar, köye akın akın getirilirler.

4. Romanda Geçen Ruslaştırma Faaliyetleri

Kırım, konum itibarıyla Ruslar için oldukça önemli bir yarımadadır. Kırım’da yaşayan Türk halkları ise hem dinlerine hem dillerine hem de topraklarına oldukça bağlı bir topluluktur. Çarlık döneminden itibaren başlayan Kırım’ın Ruslaştırılması, Stalin Rusyası’nda had safhaya çıkar. Dağcı, ise romanında Ruslaştırmayı ve Sovyetleştirmeyi açıkça işleyen yazarlardandır. Romanın ana karakteri olan Bekir ve yaşadığı Kızıлтаş, Ruslardan hiç hoşlanmaz fakat daha köylü, Rusların sistemini bile tam olarak bilmemektedir.

“-Komünizm desene, baba!

-Komolizma mı?

-Komolizma değil, baba, komünizm!

-Ee, komolizma işte! Ama komolizmayı Ruslar uydurdular. Madem ki Ruslar uydurdular, bizim millete uymaz.

-Hayır, baba, komünizmayı Ruslar değil, Almanlar

*çıkardılar. Komünizmanın babası, Karl Marks'tır.*²⁵

Görülen o dur ki komünizmi bile bilmeyen halk, sadece toprağının derdindeydi. Toprak, onlar için kutsaldı, ata mirasıydı ve kimseler hele de Ruslar gelip de onların ellerinden topraklarını alamazlardı. Ayrıca köylüler, topraklarının alınacağı haberleri dahi duysa buna asla inanmazdı.

*“... Bekir'in ise yakacağı hazır değildi daba. Komolizma da insana türlü türlü şeyler duyuruyordu. Sağdan soldan kulaklarına: 'Rusya'da köylülerin elinden topraklar alınıyormuş!' diyen haberler geliyor ama bunun yalan olduğundan hiç şüphe etmiyordu.”*²⁶

*“...Biliyor musun, Nogaylıkta köylülerin topraklarını alıyormuş Ruslar. Bunu bana Molla Recep anlattı, ona da şehirden gelenler söylemişler, önümüzdeki Cuma namazında anlatacakmış millete. Veririm ben onlara toprakları. Atamın toprağına burnunu sokmak isteyen cenabetin gözünü patlatırım vallahi! Ezzerim de leşlerini gübreye gömerim. Toprak vermem haa! Kime? Komolizmaya! Altın ile zor alınan şey besbedava verilir mi Bekir Ağa?”*²⁷

Köylü daha adını bile tam olarak bilmediği Komünizme toprak vermemeye kararlıdır. Zaten Ruslardan nefret eden halk bu dedikoduları duydukça iyice nefret etmeye başlar. Hem yüzyıllardır Rusları tanımışlardır. Sadece Bekir değil Bekir'den çok eşi Esmâ'da sevmez Rusları. Kolay kolay Ruslara güvenmezler. “İnan olmaz Rus'un komolizması!”²⁸ Lakin yufka yürekli Bekir, bir gün kendisinden yardım isteyen iki Rus'a acı ve evine alır. Onları tarlasında çalıştırmak için yanına almıştır fakat tüm köy halkı Rusları evine aldığı için Bekir'e kırgındır. Bu baba oğul olan iki Rus ise günün birinde buraya yerleşmenin hayali içindedirler.

Bekir bir gün tarlasına giderken kelebek avcısı sandığı adamların kızı Ayşe tarafından topoğraf olduğunu öğrenir. Fakat topoğrafın bile ne iş yaptığını bilmezdi Bekir. Ayşe ise tarlalara kolhoz gireceğini

²⁵ Cengiz Dağcı, *Onlar Da İnsandı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007, s. 28.

²⁶ Dağcı, *age*, s. 61.

²⁷ Dağcı, *age*, s. 61.

²⁸ Dağcı, *age*, s. 61.

gazeteden görmüştü ama babasına bir şey diyememişti.

“Bekir, toprağımı ölüyorlar, paylaşıyorlar diye korkmuyordu. Çünkü toprak ata mirasıydı, çünkü dünyada hak ve namus denen şey büsbütün tükenmemişti. Bekir korkak değildi ya! Tokatı yapıştırdı mı, vallahi dişlerini toplayamazdı haksızlık eden cenabetler.”²⁹

Hâlbuki sadece böyle düşünerek Ruslardan koruyamazdı toprağını. Yıllardır Ruslar, topraklarına gözlerini dikmişti. Sadece Allah’a yalvararak ve kanun saydıkları atadan kalma toprağı kimse alamaz düşüncesiyle bekleyemezlerdi. Ruslar, hiçbir zaman değişmezdi. Bunun farkında olan ise sadece Enver’di.

“Bu toprak, iki gözüm, bu toprak, senelerden beri Nokala’nın boğazında bir kemik gibi durdu. Senelerden beri yutkundu, yutamadı. Ama biz böyle sırt üstü yatıp da ‘belayı da Tanrı verir, bereketi de!’ dersek, yalnız göğe kadar bakar da hiçbir şey yapmazsak, söyledim yine söylerim, o bu toprağı yutacaktır. Komünizmanın Nikolası gelecek, bu toprağı yutacaktır. Bizî evlerimizden atacak, toprağımızı, bağlarımızı, bahçelerimizi elimizden alacaktır.”³⁰

Enver’in dediğı gibi de oluyordu. Yavaş yavaş Komünizm, Kuşkaya’ya doğru geliyordu. Bekir’in yanına aldığı Ruslardan olan İvan ise yediğı kaba tükürmüş ve köye yol yapmak için gelen Rusların yanına geçmişti. Zaten İvan, her zaman bu topraklara Rusların geleceğini düşlemişti. “Hoho! Geçti zamanınız! Mal hükümetin, araba hükümetin olacak. Hoho! Her şey hükümetin olacak!”³¹ Çünkü İvan, olan biten her şeyin farkındaydı. Ruslar, yavaş yavaş Kuşkaya’yı yol yapımı için patlatacaklardı.

Köyde her geçen gün Ruslar, biraz daha çoğalıyordu. Ruslar çoğaldıkça da hırsızlık olayları artıyordu. İvan ise Rusların yol yapım çalışmasında köylülerin başına geçmişti. Tüm köy yavaş yavaş Rus yayılmacılığına maruz kalıyordu. Köylü ise sadece toprağının, hayvanın ve ailesinin derdindeydi. Ruslara bir zararları dokunmamıştı fakat Ruslar Bekir’in gözü gibi baktığı Macik’ini bile

²⁹ Dağcı, *age*, s. 121.

³⁰ Dağcı, *age*, s. 183.

³¹ Dağcı, *age*, s. 243.

çalmış, çalmakla kalmamış kestirip etlerini de götürmüşlerdi. Bekir yıkılmış bir şekilde toprağına gitmiş toprağıyla dertleşmek istemişti. Ata toprağıydı girdiğı fakat Ruslar, Bekir'in tarladan çıkmasını söyledi.

“Sersem Tatar! Laftan anlamıyor musun? Tarladan çık, haydi, çabuk ol!”

“Çıkamam bu topraktan çıkamam! Bütün Rus ordusu gelse, üzerimden geçse, kemiklerimi kırsa, etimi, beynimi paramparça etse çıkamam bu topraktan! Çıkamam!”

“Söyle toprağı bana neden seni bırakıp gideyim? Sen benim toprağı değil misin? Benim atalarım burda doğdu, burda büyüdü, burda yaşadı, burda öldü toprağı!... Sana senelerden beri derdimi döktüm. Sen beni dinledin. Ben sonumu burada bekeleyeceğim.”³²

Bekir, dediğini de yaptı ve toprağının üstünde can verdi. Ata toprağıydı, ata mirasıydı. Ruslar gelip hiçbir delil yokken hiçbir açıklama yapmadan köylüleri topraklarından etmek istediler. Birkaç Rus ile beraber gelen Tatar genci de bunu açık bir şekilde köylüye anlattı.

“Toprak iyi sürülüyor; ekinlere, tütünlere, üzümle iyi bakılmıyor. Niçin? Çünkü birlik yok, çünkü topluluk yok, yarış yok! Komünist partisi ile arada sıkı bağ yok! Niçin? Çünkü köylerde makine yok! Kızıltaş'ta niçin makine yok? Çünkü köyde kolhoz yok! Evet, kolhoz yok! Şimdiden sonra biz de sosyalizme sarılacağız, artık biz de Kızıltaş'ta bir kolhoz kuracağız.”³³

Kolhozu bilmeyen köylüye kolhoz kuracağız diye açıklama yapıldı. Köylülerden Enver, merak edip yakın köye kolhozu görmeye gittiğinde ise tüm köyün boşaltıldığını gördü. Kolhoza girmemek için direnenlerin öldürüldüğünü öğrendi. Kendisi de Ruslarla çatışarak hayatını kaybetti. Direnenlerin öldürüldüğü direnmeyenlerin de insan şartlarına uymayan kolхозlarda çalıştırıldığı zamanlar da binlerce Kırım Tatarı ise sürgün edildi. Boşaltılan köylülerin evlerine, yurtlarına ve topraklarına Rusya'dan

³² Dağcı, *age*, s. 327.

³³ Dağcı, *age*, s. 359.

gelen Ruslar oturtuldu ve işte bu şekilde masum insanlar yavaş yavaş yok edildi.

Sonuç

Kırım Tatarları, Stalin zamanının kanlı dönemine şahitlik eden tek masum Türk boyu değildir. Bu dönemde Kırım coğrafyasından Türkistan coğrafyasına kadar birçok millet bu kanlı baskıyı yaşamak zorunda kalmıştır. Çarlıktan, Sovyet Rusyası'na kadar tarihte Ruslar, milletleri her zaman baskı altına almaya çalışmışlardır. Bazı dönemlerde bu milletler üzerinde yapılan zorla dil ve din değişikliği yerini kurşuna dizmeye ve sürgüne bırakmıştır. Bahsedilen dönemlerde yaşayan masum halkların hemen hemen hepsi bu zulümlere tanıklık etmiştir. İlminskiyle popülerliğini kazanan Ruslaştırma faaliyetleri, onun yetiştirdiği öğrenciler sayesinde ondan sonra da devam etmiştir. Bu dönemlerde kurşuna dizilme korkusu yaşayan aydın kesim ise eserlerinde otosansür uygulamak durumunda kalmışlardır. Cengiz Dağcı ise göç ettiği İngiltere'de bulunması sebebiyle eserlerinde Ruslaştırma kavramını diğer yazarlara oranla daha açık bir şekilde işlemiştir. Yazar eserlerinde kolhoz rejimi, Sovyetleştirme, Ruslaştırma ve Komünizm gibi kavramları örneklerle, hayattan kesitlerle önümüze sunmuştur. Yazarın bu kavramları net bir şekilde örneklendirmesi bu kavramları açıkça yaşamasından kaynaklanmıştır.

Cengiz Dağcı ve Onlarda İnsandı romanından yola çıkarak o dönemde masum halklara neler yapıldığı ve yapılmak istendiği açıkça görülür. Özellikle Rus yayılmacılığının ve kolhozlaştırmanın sıklıkla işlendiği bu roman, Kırım Tatarları üzerinde uygulanan Rus baskısına önemli ölçüde açıklık getirir.

Kaynakça

AÇA, Mehmet, “Misyoner-Şarkiyatçı Nikolay İvanoviç İlminskiy’in Çarlık Rusyası’nın Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma Politikalarındaki Yeri”, *Yeni Türkiye-Türkçe Özel Sayısı* 55, (Kasım-Aralık 2013): 1464-1477.

ADİLBAYEV, Alau, “Çarlık Döneminde Kazak Topraklarında Yürütülen Ruslaştırma Faaliyetleri”, *Bilgi* 23, (Güz 2002): 67-90.

ALAGÖZ, Çağrı, *Nikolay İlminskiy'den Rusya Federasyonu'na Kalan Kurumsal Bir Miras; Ruslaştırma Politikaları ve Yansımaları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2014.

AYIK, Burçin, *Cengiz Dağcı ve Cengiz Aytmatov'un Bazı Romanlarında Ruslaştırma ve Sömürü Politikası Olarak Kolhoz*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2015.

AZAP, Samet, "Tölögön Kasımbekov'un Cetilgen Kurak (Olgun Nesil) Romanında Yapı ve İzlek: Sovyet Tipi İnsan Yaratma Süreci", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 5/2, (Haziran 2016): 834-869.

BERRY, John W. "Immigration, Acculturation, and Adaptation." *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), (1997): 5-34.

DAĞCI, Cengiz, *Onlar Da İnsandı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.

DAĞCI, Cengiz, *Yurdunu Kaybeden Adam*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2020.

NASKALİ GÜRSOY, Emine, ŞAHİN, Liaisan, *Stalin ve Türk Dünyası*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2007.

HAYİT, Baymirza, *Türkistan Rusya ile Çin Arasında*, Otağ Yayınları, Konya 1975.

KAPAĞAN, Enver, "İlminskiy'nin Projeleri ile Parçalanmış Türkistan'da Yeniden Birlik Çalışmaları Üzerine Görüş ve Öneriler", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 3/4, (Mayıs 2015): 2.

KOCAKAPLAN, İsa, *Kırım'ın Ebedi Sesi Cengiz Dağcı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2010.

MİRZAHMETOV, Mekemtas, *Kazaklar Nasıl Ruslaştırılmaya Çalışıldı?*, Anıl Grup Matbaacılık Ltd. Şti., Çankırı 2013.

ÖZTÜRK, Selim, "Çarlıkta Ruslaştırma Siyaseti ve Sovyet Sonrası Dönemde Ruslaştırmadan Geriye Dönüş Politikaları", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 7/16, (Mart 2019): 1097-110.

Makale Bilgileri:	
Değerlendirme:	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlme
Etik Beyan:	* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı / Turnitin
Etik Bildirim:	bilgi@turkav.org.tr
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları & Lisans:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Article Information:	
Peer-Review:	Double anonymized - Two External
Ethical Statement:	* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks:	Yes / Turnitin / intihal.net etc.
Complaints:	bilgi@turkav.org.tr
Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights & Licence:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.